

İSTANBUL SURIÇİNİN GECE ISSIZLAŞAN SEMTLERİNDE SOSYAL HAYAT: CAMİ LOJMANLARINDA YAŞAYAN AİLELER ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hatice GÖKÇE*

Geliş Tarihi/Received Date: 30.10.2017-Kabul Tarihi/Accepted Date: 19.01.2018
Doi: 10.30913/alinterisosbil.347683

Atıf Künyesi: Gökçe, Hatice, “İstanbul Suriçi’nin Gece İssızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat: Cami Lojmanlarında Yaşayan Aileler Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, C. 2, S. 3, 2018, ss. 45-58.

Öz

İstanbul’un tarihsel kent merkezlerinden “Suriçi” diye ifade ettiğimiz semt maalesef sosyal dokunun, demografik yapısının ve işlevinin uğradığı büyük ve köklü değişimler yaşamıştır. Bu doğrultuda gece ile gündüz arasındaki demografik yapının ya da nüfus kompozisyonunun farklılaşması arasındaki makasın açıklığı; özellikle gece de bu semtte yaşamak durumunda kalan cami görevlileri ve aileleri açısından, fark ettiğimiz dışında bir sosyal hayat oluşturmuştur. Bu bağlamda Suriçi’nin gece ıssızlaşan Beyazıt bölgesindeki cami lojmanlarında yaşayan katılımcılarla nitel bir veri toplama yöntemi olan derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler içerik analizi sonuçları yorumlanmıştır. Gelir-geçer bir nüfus popülasyonu ile gündüz işyeri gece ise otel müşterileri tarafından kullanılmak suretiyle geceleri ıssızlaşan; kayıtlı nüfusu her geçen gün hızla eriyen ve dolayısıyla sağlıklı bir mahalle ya da komşuluğun sosyal hayatından kopan Suriçi’nde zorunlu ikamet eden camilerin din görevlileri ve ailelerine yönelik yapılan araştırmada lojman konut biçimi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İssızlaşma, Mekânsal Dönüşüm, Demografik Dengesizlik, Kentsel Hareketler, Konut.

Social Life in the Desolate Social Surroundings of İstanbul Suriçi at Night: A Qualitative Research on the Families Living in the Mosque Lodgments

Abstract

Unfortunately, the district we call "Suriçi" from the historical city centers of İstanbul has gone through a great and radical change of social fabric, demographic structure and function. In this respect, the gap between the nighttime and daytime demographic structure or the differentiation of the population composition; especially in terms of the mosque officials and families who have to live in this district at night, has created a social life outside of what we noticed. In this context, in-depth interviews were conducted with attendees living in the mosque lodgings of Beyazıt district in the desolate area of the city, and the results of the content analysis were interpreted. With a population passing through and a daytime workplace, Suriçi which is used as hotel by the tourists at night becoming deserted, of which type of housing in the study of religion officials and families of the mosques who are forced to reside in the walls of the residential population that has rapidly dissipated from the social life of a healthy neighborhood or neighbors has been examined.

Keywords: Becoming desolated, Spatial Transformation, Demographic Disparity.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Uygulamalı Sosyoloji
Lisansüstü Öğrencisi, htc_gokce@hotmail.com

Hatice Gökçe

GİRİŞ

Köksal Alver'in dikkat çektiği “*yakın ve yanı başında olan*” komşu kavramının (2012, s. 341) İstanbul'un hemen her yerinde zayıflamasının yanında, surlu surlu tamamen yok olduğunu göz önünde bulundurursak; surlu konu bağlamında tam bir laboratuvar özelliğindedir. Alver mekân ve komşuluk ilişkisini “*Mekânsal yakınlığın bir ifadesidir komşu... Evlerin birbirine dayanması, evlerin havasının birbirini etkilemesi gibi bir yakınlığın karşılığıdır komşu... Komşu hem mekân toplumsal bir çevreyi ifade eder.*” (s. 342) şeklinde tanımlar. Cevaplanması gereken bir takım soruyu doğurur bu tanım: Komşuluk, dolayısıyla da sosyal hayattan kopmak durumunda ve geceleri ıssızlaşan, demografik dengesizliğe sahip surlunun mekânsal dönüşümüne muhatap kalan, cami lojmanlarında yaşayan aileler nasıl bir durumun içindeler? Bu süreç nasıl başladı ve gelişti? Süreci değiştirebilecek neler yapılabilir?

Türkiye'de başta İstanbul olmak üzere tarihsel kent merkezleri fiziksel-mekânsal özellikleri açısından yıpranmış bina ve düşük nitelikli çevre kalitesi, mekânsal ayrışma karakteri yanında kentsel hizmetlerin yetersizliği ve kentle bütünleşememe sorunlarını da derin biçimde yaşayan kent bölgeleri haline gelmişlerdir. Aynı zamanda bu bölgelerin, giderek sosyal dokularında ve nüfus kompozisyonlarında da büyük değişimler yaşadıkları görülmektedir (Şen, 2012, s. 294).

Kentsel Dönüşüm ve İstanbul'un Gece İssızlaşan Kent Merkezi

İstanbul merkezi iş alanında 20. yüzyıl'da, kentin geri kalan konut, sanayi ve ticaret alanlarındaki dönüşümü de etkileyen bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Kent plânlaması, yoğun iç göç ve kente yatırımlar gibi birçok faktör bu değişimi tetiklemiştir. Prost Planı (1936-1950) bu faktörlerden biridir. Plan sonucunda öne çıkan ise Haliç'in, İstanbul içerisinde bir endüstri bölgesi olarak inşa edilme çabası olmuştur. Böylece kritik bir evre olan Haliç ve çevresi ile Tarihi Yarımada Bölgesi'nin geçiş bölgesi ve kent merkezinde sanayi alanına dönüşmeye geçilmiştir (Erden, 2009, s. 5).

Kent merkezinde yer alan mahalleler en fazla nüfus kaybeden yerler olmuştur. Merkezi iş alanı faaliyetlerinin gelişmesi, ticarethaneler, oteller, galeriler, okullar, hastaneler ve benzeri binaların artışına paralel konutların işlevlerinin değişerek ikamet dışı-işyeri kullanımına sahne olmaya başlaması gibi kentsel fonksiyon artmıştır. Bu da eskiden beri kentin en yoğun yerleşim alanlarını oluşturan merkez bölgelerinde aile ve ikamet eden nüfusun azalmasını açıklayan başlıca faktörleri oluşturmuştur. Böylece İstanbul süreç içinde birden fazla merkezi iş alanına sahip, çok merkezli bir mega kente dönüşmüştür.

İstanbul Suriçi'nin Gece Issızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

İlber Ortaylı da geçiş bölgesi özelliği taşıyan Eminönü'nde konut yerleşimine çalışmalarında yer vermiştir.

“İş bölgesi ile bekâr odaları ve hanların da bulunduğu geçiş bölgesi (transition area), ardından konut bölgesinin merkez ve iç kısmında Müslüman nüfus, periferide ise gayrimüslim nüfus ve sistem dışı kesimler yer alırdı. Geleneksel Osmanlı kent yapılanması içinde Suriçi Bölgesi-Tarihi Yarımada kısmının genel adı olarak İstanbul bölgesi ve Galata olmak üzere iki kent parçasından oluşmaktaydı. İstanbul Bölgesi içinde yer alan Aksaray, Laleli, Şehzadebaşı, Süleymaniye, Vefa, Zeyrek, Çarşamba, Fatih, Atikali, Dizdariye Müslüman ikametçilerin çoğunlukta olduğu yerlerdi.” (1977, s. 85)

1940-70 arasında nüfus artışı yaşayan merkezdeki bölgelerin en önemlilerinden olan Eminönü; bu dönemden sonra nüfus bakımından önemli bir azalma yaşanmıştır. Kentsel mekân içerisinde belirli bir alanda kümelenen nüfusa karşı talebi karşılayamayan iç kentlerde kentsel rantın yükselmesi bölgede konut alanlarının hem nitelik değiştirmesine hem de bölgenin çöküntüleşme eğilimi göstermesine neden olmuştur. 20. yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul'un yaşadığı derin dönüşümler sonucu bilhassa suriçinin geçiş bölgesi niteliği taşıyan alanlarındaki mekânsal form değişikliği dikkati çekmektedir. Mahallelerin hızla işyeri ve konut olarak karma bir mekânsal form kazanma eğilimi kazandığı görülür. Bu da binaların kullanım fonksiyonları ve dolayısıyla bölgenin nüfus kompozisyonunda önemli ölçüde değişikliğe sebep olur. Kentli yerleşik ailelerin taşınması ile bakımsız ve metruk binaların artışı, işyerlerine dönüşen konut alanları, yoksul ailelerin ve bekâr odalarında kalanların yerleşik nüfusun içindeki payının genişlemesiyle bölge; nüfus kompozisyonu anlamında ‘çöküntü mahallesi/alanı’ olarak değerlendirilecek bir mahiyet kazanmıştır. Fiziki yapı ve bölgedeki bina stokları çöküntüleşmeyi çağrıştıran alanların başında gelmektedir. Konut olarak kullanım binaların oranının kent ortalamasının çok altında kaldığı, binaların çoğunluğunun ticari-imalat amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Fatih Belediyesi sınırları içinde bulunan hemen hemen her üç binadan biri 1929 yılı öncesinde yapılmış eski binalar iken, yarıya yakını ise 1960'tan önce yapılmıştır (Bulut, 2009, s. 455-479).

Tablo 1: 1970 ve 1984’de İstanbul İli İçerisindeki İlçe Belediyelerinde Aile Konutu Ve Konut Birimi Sayısı (Tablo D1E’nin D1E, 1970 ve 1984 Bina Sayımı Sonuçlarından Derlenmiştir.) (Şen, 2012)

İstanbul İli (Bütün Belediyeler)	1970		1984	
	Binalar	Yerleşim Birimleri	Binalar	Yerleşim Birimleri
	275.614	630.767	455.276	1.394.827
Adalar	4.163	10.188	4.829	14.137
Bakırköy	8.242	33.144	83.320	286.940
Beşiktaş	11.166	35.829	10.458	47.826
Beykoz	9.283	14.518	16.538	29.289
Beyoğlu	20.361	54.276	21.616	69.885
Eminönü	9.022	28.070	5.412	19.450
Eyüp	10.066	17.683	33.438	70.083
Fatih	31.359	98.068	29.506	142.884
Gaziosmanpaşa	10.447	17.813	34.403	61.841
Kadıköy	22.006	66.798	28.566	152.178
Kartal	-	-	49.022	127.501
Sarıyer	9.593	15.477	15.470	31.621
Şişli	22.859	64.910	43.845	132.400
Üsküdar	14.403	32.328	46.575	114.789
Zeytinburnu	13.452	21.507	14.622	31.387

Tarihi eser vasfı bulunmayan binaların yarıya yakını da bakımsız ve kötü durumdadır. İkamet edilen konutların büyük bölümü (%73) en az 50 veya daha fazla yaşa sahip eski binalardır. Bu binaların yeterli konfor ve donanımdan ve yeşil alandan yoksun oluşu, bina kuruluşunun küçüklüğü ve konut olarak kullanılan binaların azlığı gibi hususlar ailelerin bölgeyi terk etmesinde belirleyici nedenler arasında sayılabilir. Özellikle geceleri boşalan nüfusuyla ıssızlaşan, tekinsiz ve güvencesiz yerler olarak ürkütücü görünümü ile güven kaygısının güçlenmesi nedeniyle de aileler buradan ayrılmaktadır. 1990 yılına ait verilerde, Eminönü’nde 17.514 bina ve bu binalara ait, 11.327’si konut, 64.787’si özel ve 510’u da kamuya ait olmak üzere 65.297’si de işyeri olmak üzere 77.607 bağımsız bölüm bulunmaktadır (Avcı, 1994, s. 165).

Tablo 1’de Eminönü ilçesindeki 1970-1984 arasında görülen değişim dikkat çekmektedir. 14 yılda yerleşim birimleri sayısı 28.070’ten

İstanbul Suriçi'nin Gece İssızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

19.450'ye düşmüştür. Bina sayısı da aynı şekilde 9.022'den 5.412'ye gerilemiştir.

İmar hareketlerinin tarihi kent merkezi olması nedeniyle yapılamayı, yaşam alanı olarak bölgeyi demografik açıdan gece-gündüz arasındaki makası açarak, gece nüfusunu ıssızlaştırmıştır. İssızlaşmanın bir diğer önemli parametresi ise bölgedeki nüfusun değişimi ve nüfusun niteliğinde görülmektedir. Tablo 2'de de görüldüğü gibi, 1955 yılında 146.896 kişiyle en yüksek düzeye ulaşan Eminönü nüfusu, 1935'te 100.933 kişidir. 1955'ten itibaren (1965 yılı istisna olmak üzere) ilçenin nüfusu sürekli azalarak, 1990 sonrasında hızla gerilemiş ve 2000 yılı nüfus sayımında 55.548'e, 2009 ADNKS'de ise 31.080'e düşmüştür.

Tablo 2'de ise bir önceki döneme göre azalma oranı 2000 yılında % 33.43 olan Eminönü nüfusunun, 2009 yılında % 44.04 gibi oldukça yüksek bir düzeye çıktığı görülmektedir. Türkiye genelinde yıllık nüfus artış hızı 1990-2000 döneminde %18.28, İstanbul genelinde ise %33.09 olurken; bu oran Eminönü'nde -40.53'lere düşmüştür (Murat, 2006, s. 206). 1935'te Eminönü nüfus oranı açısından, İstanbul nüfusu içinde Beyoğlu ve Fatih'ten sonra en yüksek paya sahip üçüncü ilçeyken (İstanbul nüfusunun % 11.4'ü) (a.g.e.) (s. 205) takip eden yıllarda, nüfusu sürekli azalma eğilimi gösteren ilçe haline evrilmiştir. Genel olarak, Eminönü için bu durum 1950'lerden sonra hız kazanmış, 1990 yılında İstanbul nüfusunun %1.1'i bu ilçede yaşarken, bu rakam 2000 yılında %0.6'ya kadar gerilemiştir (Murat, Ersöz, & Şener, 2006, s. 10). TÜİK 2009 verilerine göre Eminönü, İstanbul'un nüfusu en düşük üç ilçesinden biri olarak 31.080 kişilik bir nüfusa sahiptir. Eminönü ilçesinin 1950 sonrasında merkezi iş alanına dönüşmesi, ilçeyi düşük nitelikli konut alanı ve gündüzleri kalabalık ve geceleri ıssız bir bölge haline getirmiştir. Aynı zamanda merkezi iş alanlarının olduğu suriçi bölgelerini çevreleyen geçiş mahallerinde de düşük gelirli aileler, öğrenci yurtları, bekâr odaları ve pansiyonlar ağırlık kazanmıştır. Mercan ve Tahtakale dâhil Eminönü-Süleymaniye Bölgesi'nin tamamını içine alan sekiz mahalle dikkate alınarak yapılan hesaplamada, 1990'da bölgede 15.258 kişi yaşarken, bu sayı 2000 yılında 10.740'a gerileyerek yaklaşık %30 oranında azalma göstermiştir (Bulut, 2009, s. 458). İssızlaşmanın etkileri her yerde aynı olmamakla birlikte, bölgedeki yapıların çöküntüleşip metruk ve ıssız hale gelmesinde tüm yapılarda imar faaliyetlerinin tarihi koruma kurullarının iznine tabi olması ve uzun bir mevzuat gerektirmesi önemli bir etken olmuştur. Böylece büyük binalar farklı araçlar eliyle bekâr odalarına çevrilmiş olup, bekâr ve vasıfsız genç erkek nüfus için hala cazibesini yitirmemiştir.

Tablo 2: Eminönü İlçesinin Nüfusu (1935-2009) (2009 ADNKS ve TÜİK verileri ile bunlara dayanılarak yapılan hesaplamalardan oluşturulmuştur.) (Şen, 2012)

Yıl	Nüfus	Artış (+) Azalış (-) Oranları
1935	100.933	
1940	105.683	4,7
1945	111.064	5,09
1950	123.056	19,37
1955	146.896	10,4
1960	134.852	-8,19
1965	137.849	2,22
1970	136.997	-0,61
1975	122.885	-10,3
1980	93.324	-24,05
1985	93.383	0,06
1990	83.444	-10,64
2000	55.548	-33,43
2009	31.080	-44,04

1. YÖNTEM

1.1. Araştırma Modeli

Kitapların, makalelerin taranması, ilgili bölümlerin konu ile irtibatlandırılması ile nitel bir veri toplama yöntemi olan derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın içeriğine ilişkin olarak yabancı ve yerli literatür taranarak kavramların örnek araştırma ile bağlam ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın devamında suriçinin gece ıssızlaşan Beyazıt bölgesindeki cami lojmanlarında yaşayan katılımcılarla derinlemesine görüşme yapıp sonuçları yorumlanmıştır.

1.2. Örneklem veya Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında en az 10 yıldır suriçinin gece ıssızlaşan Beyazıt semtindeki cami lojmanlarından birinde yaşayan imam, eş ve çocuklarından oluşan katılımcılarla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında “Derinlemesine Görüşme” için İstanbul suriçinin gece ıssızlaşan semtlerinde sosyal hayatı cami lojmanları örneğinde incelemek amacıyla “Görüşme Formu” geliştirilmiştir.

İstanbul Suriçi'nin Gece Issızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

Akabinde (i) araştırmanın amacına uygun katılımcı grubu belirlenmiş; görüşme zamanı, süresi (2 saat) ve yeri plânlanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.(ii) Veri toplarken görüşmede kullanılan sorular 4 ana başlıkta toplanmıştır. (iii) Görüşmeler katılımcıların yaşadığı cami lojmanında, 1 görüşmeci, 1 raportör ve 1 katılımcı ile yapılmıştır.

1.4. Veri Toplama Süreci

Her bir görüşme 2 saatte tamamlanacak şekilde plânlanıp 15 gün içinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.5. Veri Analizi

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak *derinlemesine görüşme analizi* kullanılmıştır. Doküman analizinin birinci aşamasını oluşturan (i) görüşme sırasında katılımcıların bilgisi ve izni dâhilinde alınan ses kaydı çözümlenmiştir. (ii) Son aşamada ise *derinlemesine görüşme formları* bilgisayar ortamına aktarılarak, raporlar ve kısa notlar incelenmiş, veriler gözden geçirilip, görüşmeler analiz edilmiştir.

Bulguların tanımlanması. Bu aşamada düzenlenen verilerin tanımlanması ve gerekli olan yerlere doğrudan alıntılar yapılmıştır.

2. BULGULAR

Bu çerçevede yapılan derinlemesine görüşmeler kategorilere ayrılarak katılımcıların ifadeleri tek tek incelenmiş; ifadeler **İ** (İmam), **E** (Eş), **Ç** (Çocuk) olarak gösterilmiştir. 10 yılı aşkındır suriçinde aynı cami lojmanında yaşayan dört çocuklu çift ve doğduğundan itibaren aynı lojmanda büyüyen 13 yaşındaki oğulları ile yapılan görüşmenin en dikkat çekici bölümleri aşağıda olduğu gibi alınmıştır.

Lojman Yaşantısı ve Sosyal İlişkiler

Görsel 1: Cami avlusunun sokağa ve otellere açılan kapısı.

- ✓ (i) Yakın çevrede sosyal ilişki kurabilecekleri başka kimseler bulunuyor mu? (ii) Bu ilişkiler komşuluk ilişkilerine benziyor mu? (iii) İlişki biçiminin içeriği nasıldır?

İ- “Suriçindeki diğer cami lojmanlarının sakinleri ile sosyal ilişkimiz söz konusu. Fakat bu lojmanlar birbirine komşuluk ilişkisi kurabilecek kadar yakın değil. Aynı mahallede yaşayan tek komşuluk ilişkisi yapılabilecek kişi yalnız yaşayan bir avukat hanım vardı epey zaman önce. Benim için gündüz esnafı dolaşmak, onlarla sohbet etmek mümkün. Uzun zamandır aynı yerde görev yaptığım için hemen hepsini tanırım, iyi de ilişkimiz vardır fakat bu sadece benim için geçerli. Eş ve çocuklarımız maalesef aynı durumda değil.”

E- “Sosyal ilişkilerimizi yakın çevreden değil, uzak mesafeden plânlı buluşmalar ve görüşmelerle yürütmeye çalışıyoruz. Tabi bu pek komşuluk ilişkilerine benzemiyor. Karşı otelin idarecisi bir hanım var. Otelin bir odasında yaşıyor ve çocuklarını da orada büyüttü. Karşılıklı kahve içebildiğim tek komşum o...”

Okul ve Arkadaşlık

- ✓ (i) Çocukların okulları suriçinde mi? (ii) Okul arkadaşlarıyla okul dışında da görüşebiliyorlar mı?

E- Evet, suriçinde. Okul arkadaşlarıyla ancak bir plân-program dâhilinde, okul gezileri ya da aile görüşmeleri vasıtasıyla bir araya geliyorlar. Zaten suriçinde diğer cami lojmanlarındaki ailelerin çocukları hariç okul arkadaşları genellikle anne ya da babasının işyeri ikameti

İstanbul Suriçi'nin Gece Issızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

dolayısıyla bu semt okulunda okuyan, daimi ikametleri suriçi dışında olan çocuklar. Belli bir yaşa kadar aile haricinde görüşmeleri, semtin bir çocuk için yeterli güvenlikte olmaması dolayısıyla pek mümkün değil. Ama dört kardeş olmaları bir avantaj. Caminin avlusu ve lojmanın bahçesi, hatta bizzat cami kardeşleriyle birlikte oynaması için iyi bir imkân.”

- ✓ (i) Çocukların oynayabileceği mahalle arkadaşları var mı? (ii) Nasıl zaman geçiriyorlar?

İ-“Maalesef. Şöyle söyleyim; semtimizde bizden başka çocuklu aile aile olmadığından arkadaş olması çok mümkün değil...”

E-“Yok. Zaten okul epey zamanlarını alıyor. Okul tatil olduğunda da en büyük imkân annemlerin Yalova’da olması. Hafta sonlarında ve okul tatillerinde çoğunlukla Yalova’dalar. Evde kalsalar o zaman sıkıntı olabilirdi.”

Ç-“Mahalle arkadaşım yok ama kardeşlerim var. Onlarla oynuyorum. Sultanahmet meydanında paten kayıp, bisiklete biniyorum. Yalova’ya köye gidiyorum. Tatillerde köy olmasa tablete bağlanırdım herhalde. Birkaç arkadaşım olsa iyi olurdu...”

Mekânsal Tercihler

- ✓ (i)Tercih hakları olsaydı yine aynı yerde yaşamayı ister miydiler? (ii) Bu tercihlerinin nedenleri nelerdir? (iii) Tercih sebepleri diğer lojmanlar sakinleri için de geçerli mi?

İ-“İsterdim. Çünkü İstanbul gibi yerde beton yığınlarının arasında küçük de olsa müstakil bir evde yaşıyoruz. Kendimize ait olan bir yaşam alanı ve bahçeye sahibiz. Camiye çok yakın, hatta aynı bahçe içinde olması işe gitmek için trafikte zaman harcayanlara göre bir avantaj. Dezavantajları olmakla birlikte bunları avantaja çevirme gayretindeyiz. Tabi diğer lojmanların fiziki şartları bizim gibi değil. Çoğunun bahçesi yok. Yaz-kış havanın kararına durumuna göre avlunun kapısı içerden kitlenir, kimse dışarıya çıkmaz. Ama avlu ve bahçe bizim için bir nefestir. Bu imkândan yoksun meselâ Mercan’daki arkadaşların eş ve çocukları eve hapsolmek durumundalar. Özellikle kız çocukları olanlar okul yaşına gelince genelde tayin isterler. Tayin olmazsa çocuklar ve bilhassa kızlar belli bir yere kadar bırakılır ve belli bir yerden alınırlar.”

E- “Oturduğumuz bölge istediğimiz vakitlerde ulaşılabilirlik kolaylığı taşıdığı için ve tarihi dokusundan dolayı isterdim. Ama çocuklarım küçükken bir hastaneye bile giderken çocuklarımı bırakacak yakında kimse olmadığından çok zorluk çektim. Her yere beraber gittik-geldik. Yakınlarımızda market ya da semt pazarı yok meselâ. Kapısını tıkladıp bir yumurta, bir fincan un isteyebileceğim komşum da yok. O nedenle

Hatice Gökçe

misafiri çok sevmemize rağmen ânî misafirden çok korkarım. Birkaç sene önce misafirlerimle akşamdan sonra eve dönerken avlu kapısında madde bağımlısı bir genç tarafından saldırı atlattık. İki sene o korkuyu üzerimden atamadım, mecbur kalmadıkça dışarı çıkmadım. Zaten hep daha işlek yolları kullanırız bir yerlere gidip gelirken. Çocukları da öyle tembihliyoruz. Meselâ yakınlarda park, pastane filan gibi yerler de yok. En yakın Saraçhane'ye gidiyoruz.”

İ-“İlk yıllarda sokak lambaları gasp çeteleri tarafından turistleri soymak için sürekli kırılırdı. Güven timi kurulduktan sonra nadir oluyor böyle olaylar. Yine de gece ıssızlaşan ve daimi olmayan otel ya da pansiyon müşterilerinin kaldığı semt tedirgin edici.”

✓ Geriye dönebilseydiniz çocuklarınızı yine aynı yerde mi büyütmek isterdiniz?

İ-“Kendi çocukluğumdaki mahalle hayatı artık İstanbul'un hiçbir yerinde hemen hemen olmadığı için yine aynı yerde büyütmek isterdim.”

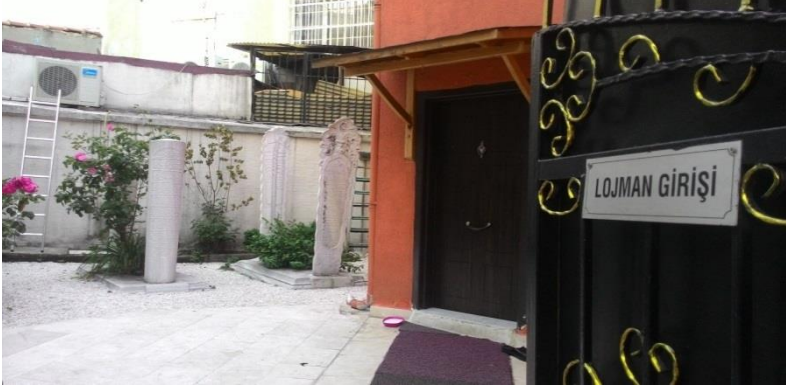
E-“...kızım olsaydı işim çok daha zor olabilirdi.”

Mekân Kullanım Şekli

✓ (i) Cami ile aynı avluyu paylaşmak bir imkân mı?

Ç-“Avlumuzun ve bahçemizin olması bizim için güzel bir imkân. Evde sıkılınca kardeşlerimle hadi camiye gidelim diyoruz. Orada koşuyoruz, saklambaç oynuyoruz. Yatsıdan sonra gelen misafir çocuklarıyla da aynı şekilde. Kar yağınca kapımızın hemen yanındaki mezar taşlarını karla kaplayıp kardan adam yapıyoruz. Su savaşı yaparken arkasına saklanıyoruz. Kar yağınca arka taraftaki alçak çatıdan kayıyoruz. Sonra kediler var.”

İstanbul Suriçi'nin Gece Issızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

Görsel 2: Avlunun lojmana açılan kapısı ve çocukların oyun arkadaşı mezar taşları.

İ-“Benim için daha önce de ifade ettiğim gibi bir imkân.”

E-“Evet. Çocuklarımız cami bahçesinde büyüdüler ve bu namaz alışkanlığı kazandırma hususunda çok faydalı oldu. Camimizin bahçesinde oturup misafir ağırlayabiliyoruz. Çocuklarımız da sadece eve kapanan çocuklara göre daha geniş bir mekânda koşup oynayabiliyorlar.”

✓ Cami ile aynı avluyu paylaşmak bir dezavantaj mı?

İ-“Yine dediğim gibi benim için olmasa da eş ve çocuklarımız için daha çok dezavantajı var.”

E-“Meselâ Cuma günleri Cuma Namazında caminin içi, avlu dolduğu gibi işyeri ağırlıklı olması dolayısıyla sokak da doluyor. Boşalana kadar evden çıkamıyor, dışarıdaysam eve giremiyorum. Gelen arkadaşlarıma da durumu izah ediyorum, ziyaretlerini Cuma saatine göre ayarlıyorlar.”

✓ Eklemek istenilen görüşler nelerdir?

İ- “Bu bölgenin otele dönmesi, işyeri olması doğru değil. Hele camiler sadece öğle ve ikinci saatinde o da kısmen cemaat bulurken; sabah ve yatsı namazlarında kimse yok. Teravihte geçen akşam 5 kişiydik; o da 3'ü misafirimdi, dışarıdan sadece 1 kişi vardı. Yaz tatillerinde de iyice boşalıyor. Çocuk olmadığı için yaz kursları da olmaz. Sadece Arap ve Boşnak turist olur yaz tatillerinde. Bayram namazında bile maksimum 15 kişi, onun da bir kısmı yine misafirim. Maalesef belediyeler süreci iyi yönetemedi.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Derinlemesine görüşmelerin sonuçları araştırma problemini ortaya koyacak şekilde genelleme sayısallaştırmadan, sonuçlar nicelleştirilmeden, bireysel düşüncelerin farklılıkları dikkate alınmıştır. Ayrıca, varsayımlarımın aksine, ortaya çıkan farklılıklar ortaya konmuştur. Verilerin analizinde yöntem olarak içerik analizi yapılmış, kayıt sırasında ya da sonrasında çözümleme yapılırken, belli başlıklar altında anahtar temalar belirlenmiştir. Kayıt sırasında alınan kısa notlar analizlere dâhil edilmiş, gözlem ve örnekler de aktarılmıştır.

1950'den itibaren önu alınmaz biçimde gelir-geçer bir nüfus popülasyonu ile gündüz işyeri gece ise otel müşterileri tarafından kullanılmak suretiyle geceleri ıssızlaşan; kayıtlı nüfusu her geçen gün hızla eriyen ve dolayısıyla sağlıklı bir mahalle ya da komşuluğun sosyal hayatından kopan suriçinde zorunlu ikamet eden camilerin din görevlileri ve ailelerine yönelik yapılan araştırmada lojman konut biçimi incelenmiştir.

Konutlar ve onların oluşturduğu mahallelerin, salt fiziksel yahut mimarî özellikleri bakımından ele alınamayacağını ifade eden Alev Erkilet, Marshall'ın *"konutun niteliği, mekânsal dağılımı ve içinde kimin oturduğu (fiziksel, hukuksal ve finansal açılardan) toplumsal yapı ve süreçlerden etkilenirken; onun da bu özelliklerinin toplumsal sonuçları vardır"* (Marshall, s. 687)'den akt. (Erkilet, 2009, s. 88)) ifadelerinden yola çıkarak konutu; hem toplumsal bir kurgu hem de toplumsal bir etken olarak niteler (2009, s. 88).

Konutların kullanım amacının değişmesiyle ortaya çıkan yeni yapının pek de alışılmış mahalle dokusuna uymadığı, mülâkat sonuçlarıyla irtibatlandırarak söylemek mümkündür.

"Mahalle yaşantısı, insan ve toplum açısından farklı çağrışımlara sahiptir. Bu yaşantı gerek insan gerekse toplum bakımından zorunludur. Mahalle, hep bir başkasını arayan ve onunla hayata dâhil olan, başkası olmadan hayatı ikame edemeyen insanın kaçınılmaz iklimidir. İnsanın bir başkasıyla kurduğu ilişki ağının bir karşılığı olan mahalle, onun zorunlu bir uğrağıdır." (Alver, 2009, s. 145)

İstanbul Suriçi'nin Gece Issızlaşan Semtlerinde Sosyal Hayat

Görsel 3: Caminin hemen karşısında ve sokak boyunca sağlı-sollu konumlanmış otel eğlence mekânları.

Gerek zamanın yetersizliği, gerekse çalışmanın sınırları araştırmanın daha geniş ve derin bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Suriçindeki cami lojmanlarında yaşayan daha çok aileyle görüşmeler yapılarak yerel ve merkezî yönetimin dikkatine sunulacak çalışmalarla, süreç bir çözüm ve demografik iyileştirme aşamasına evrilmesi sağlanabilir. Bu amaçla;

(i) Cami ve lojmanı çevresinde, birkaç bina farklı kurum ve kuruluş lojmanı haline getirilerek, küçük mahalle halkaları oluşturulabilir.

(ii) Gece de hem güvenlik hem de sosyal ilişki geliştirilebilecek kafe&pastane tarzı işyerleri teşvik edilebilir.

(iii) Kültür merkezleri, 24 saat açık kütüphane gibi akşamları da semti cazibe merkezi haline getirebilecek mekânlar kurgulanabilir.

Hatice Gökçe

KAYNAKÇA

Alver, K. (2009). Mahalleye Giriş. *Hece Dergisi*(13), s. 145. Öncü Basımevi.

Alver, K. (2012). Komşuluk. *Hece Dergisi*(250), s. 341. Öncü Basımevi.

Avcı, S. (1994). Eminönü İlçesi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt III, s. 165). içinde İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları.

Bulut, Y. (2009). Bir Semte Vefa. B. İmanov, & Y. Uğur içinde, *Değişen Toplumsal Yapısı İle Vefa Senti* (s. 455-479). İstanbul: Klasik Yayınları.

Erden, D. (2009, Mart 11). *Haliç'te Dönüşüm ve Tarihsel Süreklilik*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi: http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0809.html adresinden alınmıştır

Erkilet, A. (2009, Mayıs 31). "Düzgün Aileler" "Yeni Gelenler"e Karşı: Korku Siyaseti, Tahliyeler ve Kentsel Ayrışma. *Hece Dergisi*(13), s. 88. Öncü Basımevi.

Marshall, G. (1999). Sosyolojik Konut İncelemeleri. *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev., s. 687). içinde Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Murat, S. (2006). Cumhuriyet Dönemi'nde Eminönü'nün Nüfus Yapısı ve Göç Hareketleri. *1. Uluslararası Eminönü Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (s. 202-239). içinde İstanbul: Eminönü Belediyesi Yayınları.

Murat, S., Ersöz, H. Y., & Şener, S. (2006). *Eminönü Sosyo-Ekonomik Yapısı*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Ortaylı, İ. (1977). İstanbul'un Mekansal Yapısının Tarihsel Evrimine Bakış. *Amme İdaresi Dergisi*, 10(2), s. 77-98. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Şen, B. (2012). Metropol Kent Merkezlerinde Çöküntüleşme Eğilimleri: İstanbul Eminönü-Süleymaniye Bölgesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), s. 293-323. SDÜ Basımevi.